

FELSEFE DÜNYASI

2022/ YAZ/SUMMER Sayı/Issue: 75

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, süreli ve hakemli bir dergidir.

ISSN 1301-0875

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına Başkan
Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm Öğretim
üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Dr. Öğr. Üyesi) Felsefe
Dünyası'nın Danışma Kurulu/Hakem Heyetinin
doğal üyesidir.

Felsefe Dünyası, her yıl Temmuz ve Aralık aylarında
yayınlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's
Index ve TÜBİTAK ULAKBİM/TR DİZİN tarafından
dizinlenmektedir.

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is
published biannually. It is indexed by Philosopher's
Index and TUBİTAK ULAKBİM/TR DİZİN since 2004.

Editör/Editor

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Celal Türer (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Levent Bayraktar (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. Muhammet Enes Kala (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Arş. Gör. Buğra Kocamusaoğlu (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Alan Editörleri/Section Editors

Doç. Dr. Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Ata Az (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet Emre Dağtaşoğlu (Trakya Üniversitesi)

Doç. Dr. Sebile Başok Dış (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Doç. Dr. Nihat Durmaz (Selçuk Üniversitesi)

Dr. Mehtap Doğan (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Muhammet Çelik (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Dr. Kenan Tekin (Yalova Üniversitesi)

Dr. Nazan Yeşilkaya (Şırnak Üniversitesi)

Yazım ve Dil Editörleri/Spelling and Language Editors

Zehra Eroğlu (Ankara Üniversitesi)

Abdussamet Şimşek (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Ahmet Hamdi İşcan (Ankara Üniversitesi)

Fiyat/Price: 120,00 TL

Basım Tarihi : Temmuz 2022, 500 Adet

Adres/Address

Necatibey Caddesi No: 8/122 Çankaya/ANKARA

Tel: 0 (312) 231 54 40

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/felsefedunyasi>

Hesap No / Account No: Vakıf Bank Kızılay Şubesi

IBAN: TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi / Design: Emre Turku

Kapak Tasarımı / Cover: Mesut Koçak

Baskı / Printed: Bizim Büro Matbaacılık
Zübeyde Hanım Mahallesi Sanayi 1. Cd. &, Sedef
Sk. 6/1, 06070 İskitler-Altındağ / ANKARA

Tel: 0(312) 229 99 28

FELSEFENİN VE FELSEFE TARİHİNİN ÖNEMİ

Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 75, Yaz 2022, ss. 7-18.

Geliş Tarihi: 23.04.2022 | Kabul Tarihi: 06.06.2022

Murtaza KORLAELÇİ*

Felsefenin önemini belirtmek için konumuza, bazı sorular sorup onları cevaplandırmakla başlamayı uygun görüyorum. Felsefe nedir? Felsefe nerede ve kiminle başlar? Felsefenin beşiği neresidir? Birçok kimselerce doğru bilinen yanlışı ortaya koymak amacıyla öncelikle üçüncü soruyu ele alıyorum. Genelde bilinenlerin aksine felsefenin beşiği Antik Yunan veya Antik Doğu olmayıp insan zihnidir. Çünkü insandan başka hiçbir varlık felsefe yapamaz. O zaman felsefe ilk insanla başlar. Gerçek bu olunca felsefe için “bir Yunan mucizesidir” diyenlerin iddiası asla doğruluk değeri taşımaz. İlk yaratılan insan Hz. Adem (as) dır. Öyleyse “Allah, bütün isimleri (kavramları) Âdem’e (insana) öğretti” (Bakara 2/31) ayeti gereğince, felsefenin insanla ve eğer bu kavramlar hakkında bir sorgulama yaptı ise ilk peygamberle başladığını iddia etmek yanlış bir yargı olmayacaktır. Böylece “gerçek felsefe bir Peygamberle başlar” hakikati net olarak ortaya çıkmış olur. Böylece bu açıklamamız ikinci sorumuzun cevabını da vermiş olur.

Grekler insanlığın başlangıcı değildirler. Yunanlıları insanlığın başlangıcı kabul etmek, Yunanlılardan önceki insanlık tarihini bütünüyle inkâr etmek demektir. Bu da akıl ve mantığın kabul edemeyeceği bir durumdur.

Milet Mektebi'nin kurucusu Thales (M.Ö. 640-562)'ten 2022 yılına kadar geçen zamanın toplamı 2586 yıl eder. Bu süre, on binlerce yüzyıl geçmişe sahip olan insanlık tarihinin çok cüzî bir kısmını oluşturur. Nasıl 2022 yılı, 2021 yılı ve daha önceki yılların kültür dünyası üzerine dayanıyorsa, An-

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, ORCID: 0000-0001-2345-6789, e-mail: korlaelci@ankara.edu.tr

tik Yunan Medeniyeti de o zamana kadar devam eden medeniyetler üzerine kurulmuştur. On binlerce yıl önceden beri devam eden insanlık kültürünü Antik Yunan ile başlatmak cehalet veya egoizmden başka bir şey olamayacaktır. Günümüz tekniğinin bile bazı sırlarını çözmekten aciz kaldığı Mısır Piramitleri, Yunan Medeniyeti'nden önceki asırlara ait değil mi? Dolayısıyla Yunan Medeniyeti bir başlangıç olmayıp medeniyet zincirinin bir halkasıdır.

İlk sorunun, “yani felsefe nedir”? sorusunun cevabını birkaç tarifle ortaya koyacağız. Bilindiği gibi felsefe kelimesinin Latincesi Philosophia'dır. Bu kelime etimolojik olarak, sevgi (philia) ile hikmet (bilgelik) ve bilgi anlamına gelen (sophia) dan oluşmaktadır.¹ Böylece philosophia (felsefe) kelimesinin hikmet sevgisi anlamına geldiği görülmektedir. Philosophia sözcüğünü felsefî anlamda ilk defa kullanan Platon (M.Ö. 427-347) olmuştur.²

Platon'a göre “felsefe doğruya varmak, var olanı bilmek için düşüncenin yöntemli bir çalışmasıdır.”³

Aristoteles (M.Ö. 384-322)'e göre “felsefe hakikatin bilgisidir.”⁴ “Felsefe varlık olmak bakımından varlık ilmidir.”⁵ Aristoteles'in söylediği gibi “Felsefenin en yüksek kısmı teolojidir. Onun da konusu Mutlak Ruh, Tanrı'dan başka bir şey değildir.”⁶ Descartes (1596-1650)'e göre “felsefenin bütünü bir ağaç gibidir: Kökleri metafizik, gövdesi fizik ve bu gövdeden çıkan dallar da öteki bütün ilimlerdir.”⁷ Bu tanım felsefenin önemini ortaya koyması bakımından çok dikkate değerdir.

Asıl felsefe metafizik, konusu da Allah'ın varlığı olunca İsmail Fenni (1855-1946) bu konuda şunları söylemektedir “Acaba aklın kudreti bu konulara ait olan meselelerin hallinde yeterli midir? (...) Her birisi asrının dâhisi olan o büyük feylesofların bu konuda beyan edilen fikirlerinde görülen tezatlar, aklın bu konudaki aczini ispat için başka delilin araştırılmasına ihtiyaç bırakmaz zannederim. Akla bu hususta verilen iktidar, (...) kâinatı bu güzel nizam üzere vücuda getiren Kadir-i Mutlak ve Sani-i Hakim bir Allah'ın varlığını eserden müessire istidlâl tarikiyle anlamaktan ibarettir. O'nun künh ve hakikatini idrakten külliyyen acizdir. Bu konuda akli ölçü ka-

1 Paul Foulquié, Dictionnaire de La Langue Philosophique, (Paris: Presses Universitaires de France, 1992), 541.

2 Pierr Hadot, İlk Çağ Felsefesi Nedir? çev. Muna Cedden, (Ankara: Dost Kitabevi, 2011) 21.

3 Bedia Akarsu, Felsefe Terimleri Sözlüğü (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1979), 78.

4 Aristoteles, Metafizik, çev. Ahmet Arslan, C.I, (İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 1985), 150.

5 Aristoteles, Metafizik, çev. Ahmet Arslan, C. II, (İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 1993), 101.

6 André Lalande, Vocabulaire Technique et Critique de La Philosophie, (Paris: Presses Universitaires de France, 1992), 541.

7 Descartes, Felsefenin İlkeleri, çev. Mehmet Karasan, (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988), 17.

bul etmek, sonsuz fezaı arşın veya metre ile ölçmeye kalkışmak kadar abes ve hüsrânı gerektiren bir kalın kafalılık (belâhet)tir.”⁸ Ernst Von Aster (1880-1948)'in tanımıyla “gerçek felsefe bir konuşma, bir soru ve cevaptır; cevabı daima, en derin yerinden yakalayıp çürütmek isteyen bir şüphedir.”⁹

Bu tanımlardan sonra şöyle bir tanımı da dile getirmenin yararlı olacağını düşünüyoruz: Felsefe; varlık, bilgi ve değer alanlarında, rasyonel, objektif, şümüllü ve tutarlı bir şekilde düşündürmektir. Bu tanım, insan hayatının her alanında felsefenin yer aldığını ortaya koması bakımından önem arz etmektedir.

Felsefe söz konusu olduğu zaman onun taşıyıcısı olan filozof kelimesi de kendiliğinden işin içine girer. Latincesiyle philosophus şeklinde imla edilen bu kelime de iki kısımdan müteşekkildir: Philo, seven ve sevgi; sophus, hikmet anlamına gelmektedir. Philosophos kelimesini ilk defa İtalyan Mektebinin kurucusu Pythagoras (M.Ö. 585-500), hikmeti seven anlamında kullanmıştır.

Hikmetin önemini Cenab-ı Allah şöyle belirtiyor: “Allah hikmeti dilediğine verir. Kime de hikmet verilmişse muhakkak o birçok hayra erdirilmiş olur. Ve bunu ancak üstün akıllılar anlar.”¹⁰ Bu Ayet-i Kerime'ye Elmalılı M. Hamdi Yazır (1878-1942) şöyle bir yorum getirmektedir: “Demek ki hikmete ermek için vermek yetmez, almak da gereklidir. Veren Allah keremi geniş olduğundan, herhangi bir şarta bağlı ve muhtaç değildir, ama alacak olan kul şarta bağlıdır. Hikmete ermenin başlangıcı düşünmedir. Bu da temiz akıl ve temiz kalp ile olur. (...) Akıl ve iyi seçim hikmetin şartı düşünce de başlangıcıdır.¹¹ (...) Hikmet denilen şey, ya gerçek bilgi, ya da doğru hareket değil; doğru bilgi ile doğru hareketin bütünüdür. (...) Kâinat bir hikmet kitabıdır. Kur'an ise bu hikmetin ilahî dille oluşumunu anlatır ve hatırlar. Kâinat bir hâl, Kur'an ise bu halin başı ve sonudur; akıl sahipleri şimdiki hali görüp, öncesini ve sonrasını da akılla kavramaya çalışmalı ve böylece hikmete ermelidir.”¹²

Düşünürümüz Mehmet İzzet (1891-1930) filozofu şöyle tanımlıyor: “Filozof, kitaplarını kendisi için yazan, yani ruhu ile kitapları arasında ayrılık olmayan, yazarken kılığını değiştirip sahneye alkış toplamaya çıkan aktöre benzemeyen, eserine hüviyetinin en samimi parçalarını sokabilen adamdır.”¹³

8 İsmail Fennî, Lügatçe-i Felsefe (İstanbul: 1341), 516.

9 Ernst Von Aster, İlk ve Orta Çağ Felsefe Tarihi, Günümüz Diline Uyarlayan Vural Okur (İstanbul: İm Yayın Tasarım, 1999) XIX.

10 Kur'an, 2/ Bakara 269.

11 Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Cilt 2, Sadeleştirilenler; Doç. Dr. İsmail Karaçam ve Arkadaşları, (İstanbul: Tarihsiz), 204.

12 Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, 214.

13 Mehmet İzzet, Türkiye'de Felsefe Tetkikleri ve Mehmet Emin Bey'in Son Eseri, Millî Mecmua, Cilt 4, sayı 40, (İstanbul: 1341), 655.

Antik Yunan dünyasının en büyük filozoflarından biri Sokrates (M.Ö. 469-391) tir. Bu filozof hiçbir eser yazmamıştır. Ancak bulunduğu her yerde inandığı değerleri hiçbir taviz vermeden, tutarlı bir şekilde yaşamıştır. Bu nedenle kıyamet kopana kadar, düşünce tarihinde ismi silinmeyecektir. Bir insanın büyüklüğü, bulunduğu ortama göre değişmekte değil, bulunduğu her ortamda inandığı değişmeyen değerleri tavizsiz yaşamasındadır.

İdama mahkûm edilen Sokrates savunmasında şunları söylemiştir: “Gerçek şu ki ey Atinalılar, bilge olan yalnızca Tanrı’dır. (...) Tanrı’ya itaat ederek yoluma devam ettim. (...) Seni serbest bırakacağız ama bir şartla; artık bir daha böyle davranmayacağına ve kimseyi sorguya çekmeyeceğine, hatta filozofluk etmeyeceğine söz vermek şartıyla. (...) Eğer bir daha böyle davranırsan, bundan sonraki cezan ölüm olacaktır, deseniz bile ben inandıklarımın asla vazgeçmeyeceğim.

Atinalılar! (...) Ömrüm ve gücüm oldukça da iyi biliniz ki, felsefeyle uğraşmaktan, karşıma çıkan herkesi buna teşvik etmekten, felsefeyi öğretmekten vazgeçmeyeceğim. (...) Şunu iyi biliniz; bana bunu Tanrı emrediyor. (...) Bugüne kadar yaptığım, anlattığım hiçbir şeyi para karşılığında yapıp anlatmadım. Her zaman sizin ruhlarınızın yükselmesi, zenginleşmesi ve daha iyi terbiye edilmesi için uğraştım. Ve sizi hiçbir zaman aldatmadım. (...) Ama bilin ki, bir değil bin kere ölmem gerekse bile, yolumdan dönmeyeceğim, kendi doğrularımı söylemekten çekinmeyeceğim.”¹⁴

Felsefe tarihinde üç öğretmen kabul edilir: Muallim evvel Aristoteles, muallim-i sâni Farabi (872-950) ve muallim-i sâlis İbn Sina (980-1037). Bu sıralama batılı düşünürler tarafından yapılmıştır; ancak hatalıdır. İnsanlığın öğretimi söz konusu ise muallim-i evvel Allah’tır. Çünkü “Allah insanı yarattı. Beyanı da ona belletti.”¹⁵ “Kalem ile öğretendir. O insana bilmediğini öğretti.”¹⁶ “Hz. Âdem’e bütün isimleri öğretti.”¹⁷ Bu yanılığın imkânsız hakikatleri, gerçek düşünürlerin dikkate almak zorunluluğu vardır. Düşünmeye çok önem veren Kuran-ı Kerim’de ilim ve düşünmeyi teşvikle ilgili ayetlerin sayısı 750’yi aşmaktadır. Ayrıca Kur’an’da, “akl” ve türevleri 49, tefekkür 18, tedebbür 4, kalp sahipleri 16, kalp ise 132 ayette geçmektedir.

Tekrar hikmet kelimesinin anlamına dönecek olursak, Allah’ın Resulü de şunları buyuruyor: “Hikmet, mü’minin kaybolmuş malıdır. Nerede bulursa

¹⁴ Platon, Sokrates’in Savunması, çev. Ahmet Görgülü, (İstanbul: İskele Yayıncılık, 2009), 52-75.

¹⁵ Kur’an 55/ Rahman 3-4.

¹⁶ Kur’an 96/ Alak 4-5.

¹⁷ Kur’an 2/ Bakara 31.

onu almaya o, herkesten daha layıktır.”¹⁸ “Bir saat düşünmek bir yıl ibadet etmekten – diğer bir lafızda – 60 yıl ibadet etmekten hayırlıdır.”¹⁹

Gazâlî (1058-1111) felsefe hakkındaki görüşlerini şöyle dile getiriyor: “Yakinen anladım ki bir bilimde, o sahadaki en âlim kimsenin seviyesine gelip de onu aşacak derecede, o ilme vakıf olmayan kimse, herhangi bir bozukluğa muttalî olamaz, insan ancak bu şartlar altında iddia ettiği eksikliklerde haklı olabilir. Ben İslâm âlimleri içinde inayet ve himmetini buna teksif etmiş olan birini göremedim. (...) Nihayet anladım ki, mezhebi anlamadan ve kühüne varmadan reddetmek, karanlığa taş atmaktır.”²⁰

Burada görüldüğü gibi Gazâlî bir bakıma felsefeyle uğraşmayan İslâm âlimlerini eleştiriyor. 50 yıllık bilgi ve kültür birikiminden sonra, iki yıllık şahsi çabasıyla felsefe çalışmasından sonra bu ilmi anlamış, bir yılda felsefi bilgileri tekrar etmiş. Felsefede yetkinliğe ulaştığına inandıktan sonra bu sahada görüşlerini belirtmiştir. Gazâlî’ye göre ölçü Kur’an ve sünnettir. Hangi düşünür veya filozof olursa olsun, bu ölçüye uyan fikirleri doğru, uymayanları ise yanlış kabul edilir. Hangi eser olursa olsun ölçüye uyan düşünceler alınır, uymayanlarsa atılır.

İbn Rüşd (1126-1198), şu ayetlerden hareketle felsefenin inanan mü’minlere vacip olduğunu ortaya koymaktadır: “... İbret alın ey basiret sahipleri.”²¹ “Bunlar, Allah’ın göklerde ve yerdeki mülkiyet tasarrufuna, Allah’ın yaratmış olduğu herhangi bir şeye ve ecellerinin gerçekten yaklaşmış olması ihtimaline hiç bakmazlar mı? Artık bu Kur’an’dan sonra hangi söze inanacaklar?”²² “Hâlâ bakmazlar mı o deveye nasıl yaratılmış (17). Ve o göğe ki nasıl kaldırılmış? (18). Ve o dağlara, nasıl dikilmiş? (19). Ve o yere, nasıl yayılmış?²³ (20). “Onlar ki, ayakta iken, yanları üzerinde yatarken Allah’ı zikrederler. Göklerin ve yerin yaratılış hikmetleri üzerinde tefekkür ederler. Ve şöyle derler: ‘Ey Rabbimiz Sen bunları boşuna yaratmadın. Sen her türlü noksanlıktan münezzehsin. O halde Sen bizi o ateş azabından koru’.”²⁴

Sofistler “her şeyin ölçüsü insandır” derken Platon “her şeyin ölçüsü Allah’tır” demişti. Allah’ı ölçü olarak almaksa, hükümlerini, emir ve yasaklarını esas almak ve hayata uygulamaktır. Allah zaman ve mekândan münezzeh

18 Taç Tercümesi, C.I, İstanbul, Tarihsiz, s. 46.

19 Aclünî, Keşfü’l-Hafa ve Müzîlül’-İlbâs, Ammâ İştêhera Mine’l-Ehâdîs Alâ Elsinetinnas, C.I, (Beyrut: 1351) 310.

20 Gazâlî, Dalaletten Hidayete, çev. Ahmet Suphi Furat, (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1978), 44.

21 Kur’an 59 / Haşr 2.

22 Kur’an 7 / A’raf 185.

23 Kur’an 87 / Gaşiye 17, 18, 19, 20.

24 Kur’an 3 / Al-i İmran 191.

olduğu için hükümleri, emir ve yasakları da zaman ve mekâna bağlı değildir. Dolayısıyla Kuran-ı Kerim tarihsel değil evrenseldir. Allah mutlak bir şimdiye sahip olduğu için koymuş olduğu hüküm ve ilkeler hem geçmiş, hem hal ve hem de gelecek için ölçü kabul edilir. Olaylar bu değişmeyen ezeli ve ebedî olan, yanlış olması imkânsız olan ilkelere göre değerlendirilir. Uyan olaylar doğru uymayanlar ise yanlıştır. Bu ilkeler, tahrif olmayan tek kutsal kitap olan Kuran-ı Kerim’de yer almaktadır. İnsanlık kurtuluşa kavuşmak istiyorsa Kuran-ı Kerim’i ve bunun yaşanmış şekli olan sünnet-i Resulullah’ı, hayata uygulamak zorundadır. Bu nedenle kurtuluş İslâm’dadır. Antik Doğu ve Batı dünyasındaki, çağımızdaki ve gelecekteki vuku bulmuş ve vuku bulacak olan olgu ve olayların değerlendirilmesinde kullanılacak ölçü Kur’an ve sünnettir.

Metafiziğin en üstün şekli İslâm dininde bulunmaktadır. Bunun için Müslümanların metafizikte Doğu’yu veya Batı’yı esas alması bütünüyle yanlıya götürür. Fizikteki üstünlükleri almalıyız. Bunun için de çok çalışmalı ve çaba sarf etmeliyiz. Çünkü Yüce Rabbimiz şöyle buyuruyor: “İnsan için ancak çalıştığı için karşılığı vardır.”²⁵ “Herkes için yaptıklarına göre dereceler vardır. Rabbin de onların yaptıklarından gafil değildir.”²⁶ “O halde (işini bitirip) boş kaldın mı (hemen başka bir işe) sarıl.”²⁷ “Her biri için de yaptıkları amellerden dereceler vardır. Bu da hiç hakları yenmeyerek amellerinin karşılığı tamamen kendilerine ödenmek içindir.”²⁸

Ebû Mansur Mâtürîdî (Ö. 944)’ye göre Cenab-ı Allah, düşünmeyi aklın, bilinmeyi dış duyu organları ile anlaması için bir yol olarak yarattı. Aklın bilinmeyi idrak etmesi için tek yol, dış duyu organlarıdır. Eğer bu duyu organları olmazsa akıl idrak edemez. Mâtürîdî düşünmeyle ilgili görüşlerini, Nahl suresinin şu ayetlerine dayandırıyor: “Elbette bunda düşünecek bir topluluk için (Allah’ın kemal ve kudretine delâlet eden) bir alamet vardır.”²⁹ “Elbette bunların her birinde aklını başına alıp düşünen bir topluluk için, birçok alâmetler vardır.”³⁰ “Elbette bunda düşünecek bir topluluk için ibret nişanesi var.”³¹

Farâbî (870-950), felsefe ve hikmetle uğraşmak isteyen bir gençte bulunması gereken bazı meziyetleri şöyle belirtiyor: “Hikmet ve felsefe öğrenmeye başlayanların, doğru ve tam mizaçlı bir genç olması, iyi kimselerin

25 Kur’an 53/ Necm 39.

26 Kur’an 6/ En cem 132.

27 Kur’an 94/ İnşirah 7.

28 Kur’an 46/ Ahkâf 19.

29 Kur’an 16/ Nahl 11.

30 Kur’an 16/Nahl 12.

31 Kur’an 16/Nahl 13.

taşıdığı âdetleri taşıması, ilk önce Kur'an, dil ve şeriat ilimlerini öğrenmiş bulunması, nefesine hakim, iffetli ve doğru olması, ahlâksızlık, kötülük, haksızlık, hainlik, hile ve dolandırıcılıktan uzak bulunması, geçim galesi ile kalbinin dolu olmaması lazımdır. Şerî ve dinî vazifelerini yerine getirmeli, şeriatın esas ve adabından hiçbirini terk etmemelidir. (...) Felsefeyi bir kazanç vasıtası yapmamalıdır. Bu sıfatlardan ayrı olanlar sözde hakîmlerdir.³²

Kâtip Çelebi (1609-1657) felsefenin önemini şöyle belirtmektedir: “Yerin ve göğün ne olduğunu bilmezken âlim geçinen boş kafalı kimseler “göklerin ve yerin hükümranlığını, Allah'ın yarattığı her şeyi ve ecellerinin yaklaşmış olması ihtimalini düşünmüyorlar mı? Bunlardan sonra hangi söze inancaklar.”³³ Ayet-i Kerimesindeki nazarı (düşünmeyi), bakar (sığır) gibi gözle bakmak sandılar. “Fatih Sultan Mehmet Han (1432-1481), Semaniye Medreselerini yaptıınca Haşiye-i Tecrid ve Şerh-i Mevakıf derslerinin öğrenimini vakfiyesinde şart olarak kaydetmişti. Daha sonra gelenler, ‘bu dersler felsefiyattır’ diyerek kaldırıp yerine Hidaye ve Ekmel derslerinin öğrenimini makbul buldular. Yalnız ona akla uygun gelmeyen kısaltmalar yapmakla ne felsefiyat ve ne de Hidaye ve Ekmel kaldı”³⁴

Kâtip Çelebi bu husustaki görüşlerini, Keşf-üz Zunun isimli başka bir eserinde şöyle devam ettiriyor: “Diyorum ki felsefe ve hikmet ilimleri, İslâm'ın fethinden sonra Osmanlı Devleti'nin orta devrelerine kadar Anadolu'da da faydalı oldu. Bu asırlarda kişinin şerefi, aklî ve naklî ilimlerde elde ettiği bilgiler ve bu sahadaki tahsilinin miktarı ile orantılı idi. Bu asırda hikmet ve şeriatı birleştiren allâme Şemseddin Fenarî, Fazıl Kadızâde Rumî, allâme Hocazâde, allamê Ali Kuşçu, Fazıl İbn Müeyyed, Mirim Çelebi, allâme İbn Kemal ve Fazıl Kınalızade gibi derin (fuhûl) âlimler vardı. Kınalızâde bunların sonuncusudur. Gerileme devri başlayınca, bazı müftülerin felsefeyi tedristen kaldırıp, onun yerine Hidaye ve Ekmel derslerini koymaları sebebi ile ilimlerin rüzgârı durdu. İlimler bütünü ile yok oldu.”³⁵

Yukarıdaki metinden de açıkça anlaşılacağı gibi Kâtip Çelebi'ye göre felsefe, diğer milletlerin kültüründe olduğu gibi Türk milletinin kültüründe de son derece önemli bir yer işgal etmektedir. Osmanlı Medreselerinde ilmin sönmesi, felsefenin tedrisattan kaldırılmasıyla vuku bulmuştur. Gerçek felsefenin bugünkü kültürümüz için de aynı önemi taşıdığını söylemekle yarılmış olmayacağımız kanaatindeyiz.

32 Farâbî, İhsâu'l-Ulûm, çev. Ahmet Ateş, (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990), 9.

33 Kur'an 7/ A'raf 185.

34 Kâtip Çelebi, Mizan-ül-Hak fi İhtiyar-il Ahak, (İstanbul: 1286), 3.

35 Kâtip Çelebi, Keşf-üz- Zunun an Esâmî'l-Kütüp ve'l-Fünun cilt I, (İstanbul: 1971), 680.

Felsefenin hikmet sevgisi olduğu düşünülürse, doğru felsefe yapmak Allah'ın bir emridir. Kuran-ı Kerim ayetlerinde geçen hikmet kelimesi daima gerçek felsefeye tekabül eder. Ancak maneviyattan nasibini alamamış bazı filozofların hikmet kelimesine kendince bir anlam yüklemesi düzeltilmesi gereken bir görev arz etmektedir. Gerçek imandan yoksun bazı kimselelerin nihilizm, ateizm, pozitivizm, pragmatizm, agnostisizm, materyalizm gibi absürt sistemlere gömülüp kalmaları felsefenin değil; filozofun kendi hatasıdır. Felsefenin değil, filozofun dindarı ve dinsizi olur. Gerçek filozof felsefenin içinde eriyen değil, felsefeyi içinde eritendir. Elmalılı M. Hamdi Yazır (1878-1942)'ın da belirttiği gibi "Kur'an'ı tercüme edip okuyan ve İslâm'a karşı onunla da silahlanan Frenkler, Müslüman olmuyorlarsa, onların felsefelerini okuyup anlayacak ve kendilerine karşı bununla da silahlanacak Müslüman niçin Frenk oluversin?"³⁶

Yüce Rabbimizin düşünceyle, dolayısıyla felsefeyle ilgili bazı ayetleri de şöyledir: "Şanım namına Kur'an'ı da müyesser kıldık, kolaylaştırdık düşünmek için, fakat hani düşünen? – Düşünüp de bu mazmunlardan ibret alacak ve ona göre hareket edecek olan!"³⁷ Bu ayet-i kerime aynı surede dört kez tekrar ediliyor. "(Kur'an) bir kâhinin sözü de değildir. Siz pek az düşünüyorsunuz."³⁸ "Andolsun ki bu Kur'an'da insanlar için her türlüünden temsil getirdik, gerek ki iyi düşünsünler."³⁹ "Allah'ın izni olmadıkça hiçbir nefsin iman etmesi mümkün değildir. Ve akıllarını kullanmayanlara, Allah, murdarlık verir."⁴⁰ Peygamber Efendimizin düşünceyi son derece tavsiye ettiğini de yukarıda belirttik. Böylece Rabbimizin emrettiği, Peygamberimizin teşvik eylediği düşünceye, felsefeye nedense bazı Müslümanlar karşı çıkıyor. Bu hal anlaşılır bir durum değildir. Aydın Müslümanların bu hususu dikkatle düşünmesi gerekir.

Gerçek felsefe, aklın vahyin emrine verilmesiyle ancak yapılabilir. Günümüz dünyasının kurtuluşu da bu şekilde yapılacak felsefeye bağlıdır. Günümüz dünyasını, içine düştüğü bunalımdan ve Kovid-19 virüs salgını gibi çaresizliklerden ancak mülk sahibine dönüş, Allah ve Resulüne gerçek imanla tabi oluş kurtaracaktır. Laboratuvar anahtarları, fabrika anahtarları, servetler bu noktada aczini ilan etmiştir.

Felsefenin önemini belirtirken felsefe tarihinin önemine de yer vermek ayrı bir önem arz etmektedir. Çünkü Felsefe Tarihi düşüncenin tarihidir.

36 Paul Janet – Gabriel Séailles, Metalip ve Mezahip, çev. Elmalılı M. Hamdi Yazır, (İstanbul: 1978), XXX.

37 Elmalılı M. Hamdi Yazır, Osmanlıca Hak Dini Kur'an Dili, Cilt 9, (İstanbul: 2015), Kamer 54 /32, s. 252.

38 Elmalılı M. Hamdi Yazır, Osmanlıca Hak Dini Kur'an Dili, Cilt 10, (İstanbul: 2015), Hakka 69 /42, s. 256.

39 Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili Meali, Hazırlayanlar: Selahattin Kaya ve arkadaşları; Kur'an 39 / Zümer 27.

40 Kur'an 10 / Yunus 100.

Filozof Jacques Chevalier (1882-1962) yazmış olduğu dört ciltlik büyük eserine haklı olarak “Düşüncenin Tarihi” ismini vermiştir. Bu ciltler şöyle isimlendiriliyor: 1.cilt, Antik Düşünce; 2.cilt, Hıristiyan Düşünce; 3.cilt, Descartes’ten Kant’a Modern Düşünce; 4.cilt, Hegel’den Günümüze Modern Düşünce. Bu eser 1955-1966 yılları arasında yayınlanmıştır. Hal böyle olunca bu açıdan, felsefe tarihinin önemini de şöyle ifade edebiliriz:

Bir filozofun varlık, kozmogoni, âlem, din, ahlâk, değer, insan, toplum, eğitim, devlet, siyaset, ekonomi, hürriyet, eskatoloji, fizik-metafizik, ilim (bilgi), estetik, ve tarih anlayışı ortaya koyduğu kavramlar ve düşünce tarihine getirdiği yenilikler, derli toplu olarak Felsefe Tarihi’nde verilir.

Felsefî sistemlerin doğuşu, farklılıkları, medeniyetlerin doğuşu ve farklılıkları, medeniyetler arası ilişkiler, her felsefî çağın özellikleri, Rönesans ve reformun ne olduğu, Antik Çağ, Orta Çağ, Yeni Çağ ve Çağdaş Felsefe’nin mukayeseli bilgisi de felsefe tarihi ile elde edilir. Dolayısıyla beşerî bilgilerin temeli Felsefe Tarihi’ne dayanmaktadır denilebilir. -Lâ teşbih ve lâ temsil- Allah’ın koyduğu gerçek din için Kur’ân-ı Kerim ne ise, yani Kur’an ve Sünnet olmadan nasıl İslam şeriatı anlaşılabilir, beşerî bilimler için felsefe tarihinin rolü de biraz buna benzemektedir.

İslâm felsefesi; Sokrates, Platon, Aristoteles, Plotinus gibi filozofların görüşlerinin bilinmesiyle anlaşılabilir. Bu da Antik Felsefe tarihinin bilinmesi mecburiyetini gerektirir. Parmenides, Sokrates, Platon, Aristoteles, Plotinus, Augustinus, Anselmus, Duns Scotus, Aquin’li Thomas, Jean Bodin, Descartes, Pascal, Spinoza, Leibniz, John Locke, Berkeley, David Hume, C.Wolff, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, A.Comte, Marx, Jaspers, G.Marcel, Wittgenstein, Whitehead, Sartre gibi filozofların görüşleri bilinmeden din felsefesi nasıl anlaşılabilir? Ayrıca, ahlâk, sorumluluk, tarih, sanat, siyaset, bilim, insan ve bilgi felsefesinin temelleri de Felsefe Tarihi’ne dayanır. Antik Doğu ve Antik Batı felsefelerinin mukayesesi felsefe tarihi bilgisi olmadan nasıl yapılabilir? Filozofların görüşlerinin mukayeseli açıklanabilmesi, değişmeyen Hakkat’in büyüklüğü, ancak Felsefe Tarihi’nde yer alan izafi görüşlerin bilinmesiyle anlaşılabilir. İlahiyat Fakültesi mezunu olan bir kimse İslâmî ilimleri üst düzeyde bilmek mecburiyetindedir; bununla beraber gitgide küreselleşen çağdaş bir dünyada “varım” diyebilmesi için en az bir papaz kadar felsefeyi de bilmek zorundadır. Bunun yolu da Felsefe Tarihi öğretiminden geçer. Analitik ve kritik düşünceyi öğrenmek diğer ilimlerin anlaşılmasını daha da kolaylaştıracaktır. Felsefeyi öğrenmenin, müstakil düşünceli filozof olabilmenin biricik yolu öncelikle diğer filozofların düşündüklerini bilmekten, dolayısıyla Felsefe Tarihini bilmekten geçer. Daha sayabileceğimiz birçok ne-

denle, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Felsefe Tarihi'ni zorunlu ders olmaktan çıkartmak, tedrisattan kaldırmak, felsefeyi tedrisattan kaldırmak anlamına gelmektedir. Bu sebeple, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı'nın İlahiyat Fakülteleri'nde bulunması zarureti yanında, müfredata Felsefe'ye Giriş dersinin de zorunlu olarak konulmasının önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

2013 yılında İlahiyat Fakültelerindeki Felsefe dersleri hakkında verilen yanlış karardan, o zamanın başbakanı şimdi ise Cumhurbaşkanımız olan Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN'ın yerinde yapılan çok önemli ve tarihi müdahalesiyle, bir ay gibi kısa zamanda dönülmüştür.

Yüksek öğretim Kurulu'nun 05 Ağustos 2020 tarihli beyanatıyla “Yeni YÖK Destek bursları kapsamına felsefe lisans programlarının da dahil edildiği” belirtilmiştir. Bu kararın, felsefenin alaka ve talep kaybına uğramasından dolayı gerçekleşmiş olduğu da ifade edilmişti. Felsefenin önemini kaybetmesinin “özelde bütün sosyal bilimler için, genelde ise tüm bilimler için olumsuz sonuçlar doğurabileceği” gerçeği vurgulanmıştı. Eleştirel ve mantıkî düşüncenin gelişmesinde felsefenin rolü hatırlatılarak şöyle denilmişti: “Felsefe üniversite öğrencisinin entelektüel düzeyini yükselten, onu münevver kılan, onun şahsiyetini olgunlaştıran bir programdır.”

YÖK'ün almış olduğu bu karar, Kâtip Çelebi'nin, “felsefe kaldırıldı Osmanlı medreselerinde ilim rüzgârı durdu” uyarısının 20. yüzyıldaki bir yan kisıdır. Türkiye'nin, bilim dünyasının son derece lehinde alınan, felsefenin ve felsefe tarihinin önemini açıkça belirten bu karardan dolayı dönemin YÖK Başkanı Sayın Prof. Dr. Yekta Saraç Beyin zatında bütün YÖK üyelerini tebrik ediyor ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Yazımızın içinde de belirttiğimiz gibi, metafizik yönü kuvvetli olmayanların yapmış olduğu çalışmalar insanlara pek faydalı olamıyor. Bu nedenle İlahiyat ve İslâmî Bilimler Fakültelerindeki felsefe dersleri iyi programlanmalıdır. Bu fakültelerde dört kredi saatlik Felsefe Tarihi dersinin yanında, iki kredi saatlik bir Felsefeye Giriş dersi, iki kredi saatlik bir Sistemantik Felsefe dersi konulması ülkemizin geleceği için çok önemlidir. Ayrıca Türk aydınının felsefi terim ve düşüncelerine yabancı kalmaması için Türkiye Üniversitelerinin her fakültesine iki kredi saatlik zorunlu Felsefeye Giriş dersi konulması da son derece önem arz etmektedir.

Öz

Felsefe kelimesinin anlamı hikmet sevgisidir. Felsefenin bazı tanımları ise şöyle sıralanabilir: Platon'a göre felsefe, doğruya varmak, var olanı bilmek için düşüncenin yöntemli çalışmasıdır. Aristoteles'e göre felsefe, varlık olmak bakımından varlık ilmidir. Descartes'e göre "bütün felsefe bir ağaç gibidir. Kökleri metafizik, gövdesi fizik ve bu gövdeden çıkan dallar da öteki bütün ilimlerdir." Diğer bir görüşe göre felsefe, varlık, bilgi ve değer alanlarında, rasyonel, objektif, şümulü ve tutarlı düşündürmektir.

Hikmet doğru bilgi ile doğru hareketin bütünüdür. Allah şöyle buyuruyor: "Allah hikmeti dilediğine verir. Kime de hikmet verilmişse muhakkak o birçok hayra erdirilmiş olur. Ve bunu ancak üstün akıllılar anlar." (Kur'an 2/269) "Andolsun Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırdık, fakat hani düşünen?" (Kur'an 54/32) Bu ayet, düşüncenin önemini belirtmek için dört defa tekrar ediliyor. Rasûlullah: "Bir saat düşünmek bir yıl ibadet etmekten – diğer bir lafızla – 60 yıl ibadet etmekten hayırlıdır" diye buyuruyor.

Katip Çelebi'ye göre felsefenin medreselerden kaldırılması ile Osmanlı medreselerinde ilim rüzgarı durdu ve ilim bütünüyle yok oldu. Felsefe tarihi düşüncenin tarihidir. Filozofların âlemler ve medeniyetler hakkındaki düşünceleri Felsefe tarihi ile öğrenilir. Allah'ın inzal ettiği gerçek din için Kur'an ne ise – la teşbih ve La temsil – beşerî bilimler için felsefe tarihi de odur. Düşünmeyi Allah emrediyor, Rasûlullah teşvik ediyor; fakat bazı Müslümanlar karşı çıkıyor. Bu durum büyük bir çelişkidir. İşte bunun üzerinde çok düşünmek gerekir.

Anahtar kelimeler: Allah, Kur'an, Peygamber, Felsefe, Hikmet, İlim, Düşünmek, Tarih.

Resumé

L'im portance de la philosophie et l'histoire de la philosophie

Le sens du mot de la philosophie est l'amour de la sagesse. Certains significations de la philosophie est comme cela: Selon Platon, La philosophie est le travaille méthodique de la pensée pour arriver la vérité et savoir les êtres. Selon Aristoteles, la philosophie est la science de l'être en tant qu'être. Selon Descartes toute la philosophie est comme un arbre dont les racines sont la métaphysique, le tronc est la physique, et les branches qui sortent de ce tronc sont toutes les autres sciences. Selon une autre opinion, la philosophie est penser rationnelle, objectif, universelle et cohérent sur l'être, savoir et valeur.

La sagesse est l'ensemble du savoir juste avec attitude juste. Dieu (Allah) ordonne comme cela: "Il done la sagesse à qui il veut. Or, à quiconque la sagesse est donné, un Grand bien est donné. Mais ne s'emendent que ceux doué d'esprit" (Le Coran 2/269). "Au nome de ma gloire nous avons Facilité la, compréhension du Coran pour penser mais est-il quelqu'un qui pense?" (Le Coran 54/32). Cet verset est répété quatrefois pour déterminer l'importance de la pensée. L'a pître de Dieu (Mahomet) dit comme cela: "une heure du penser est plus utile que de prier un an avec en dautres termes de prier soixante ans".

Selon Katip Çelebi, le vent de la science a été coupé dans les écoles Ottoman à cause de l'abolition de la philosophie, et la science a annihilé complètement.

Histoire de la philosophie est l'histoire de la pensée. Les opinions diverses des philosophes concernants les mondes et civilisations s'apprend avec l'histoire de la philosophie. Quoi qu'il en soit Le Coran pour la religion musulman – non comparasion et non imitation – l'histoire de la philosophie est comme ceci pour la science humaines. Dieu (Allah) ordonne le penser, prophète (Mahomet) encourage les musulman, mais ils n'acceptent pas. Cette situation est une grande contradiction. Il faut penser beaucoup sur celle-ci.

Les mots clés: Dieu, Coran, Prophète, Philophie, Sagesse, Science, Penser, Histoire

Kaynakça

- Aclûnî. Keşfü'l-Hafa ve Müzîlü'l-İlbas, Ammâ iştehera Minél-Ehâdis Alâ Elsinnetinas, C.1, Beyrut 1351.
- Akarsu, Bedia. Felsefe Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1979.
- Aristoteles. Metafizik, çev. Ahmet Arslan. cilt I, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları 1985; Cilt II, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 1993.
- Descartes, René. Felsefelerin İlkeleri, çev. Mehmet Karasan, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988.
- Farâbî. İhsâu'l-Ülûm, çev. Ahmet Ateş, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Foulquié, Paul. Dictionnaire de la langue Philosophique, Paris: Presses Universitaires de France, 1992.
- Fennî, İsmail. Lügatçe-i Felsefe, İstanbul. 1341.
- Gazzâlî. Delaletten Hidayete, çev. Ahmet Suphi Furat, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1978.
- Hadot, Pierre. İlk Çağ Felsefesi Nedir? çev. Muna Cedden, Ankara: Dost Kitabevi, 2011.
- Janet, Paul. Séailles, Gabriel. Metalip ve Mezahip, çev. Elmalılı M. Hamdi Yazır, İstanbul: 1971.
- Kâtip Çelebi. Mizan-ül-Hak fi İhtiyar-il Ahak, İstanbul: 1286.
- Kâtip Çelebi. Keşf-üz-Zunun an Esâmi'l-Kütüp ve'l-Fütun, Cilt I, İstanbul: 1971.
- Kur'an.
- Lalande, André. Vocabulaire Technique et Critique de la Philosophie, Paris: Presses Universitaires de France, 1992.
- İzzet, Mehmet. Türkiye'de Felsefe Tetkikleri ve Mehmet Emin Bey'in Son Eseri, Millî Mecmua, Cilt 4, Sayı 40, İstanbul: 1341.
- Platon, Sokrates'in Savunması, çev. Ahmet Görgülü, İstanbul: İskele Yayıncılık, 2009.
- Taç Tercümesi, C.I, İstanbul. Tarihsiz.
- Vont Aster, Enst. İlk ve Orta Çağ Felsefe Tarihi, Uyarlayan Vural Okur, İstanbul: : İm Yayın Tasarım, 1999.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi. Hak Dini Kur'an Dili, Cilt 2, Sadeleştirenler: Doç. Dr. İsmail Karaçam ve Arkadaşları, İstanbul: Tarihsiz.
- Yazır, Elmalılı M.Hamdi. Osmanlıca Hak Dini Kur'an Dili, Cilt 9-10, İstanbul: 2015.